

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

09

kwietnia
niedziela
18:00

NFM, Sala Główna

Koncert pasyjny w Niedzielę Palmową – Siedem ostatnich słów

Andrzej Kosendiak – dyrygent

Chór NFM

Agnieszka Franków-Żelazny – kierownictwo artystyczne

Marta Niedźwiecka – pozytyw

Litewska Orkiestra Kameralna

Program:

Johann Sebastian Bach (1685–1750) *Contrapunctus 1* z *Die Kunst der Fuge*
BWV 1080

Gregorio Allegri (1582–1652) *Miserere*, soliści: Aleksandra Turalska,
Agnieszka Niezgoda, Ewa Wojtowicz, Michał Pytlewski

Johann Sebastian Bach *Canon alla Duodecima in Contrapunto alla Quinta*
z *Die Kunst der Fuge* BWV 1080

Wojciech Kilar (1932–2013) *Veni Creator* na chór mieszany
i orkiestrę smyczkową

Johann Sebastian Bach *Contrapunctus 19: Fuga a tre soggetti* z *Die Kunst der Fuge*
BWV 1080, *Vor deinen Thron tret' ich* – chorał BWV 668

James MacMillan (*1959) *Siedem ostatnich słów Chrystusa na krzyżu* – kantata
na chór i orkiestrę smyczkową, soliści: Aleksandra Turalska, Monika Michaliszyn,
Małgorzata Ciężka-Kątnik, Ewa Wojtowicz, Sebastian Mach, Łukasz Wilda,
Michał Pytlewski, Maciej Gorczyczyński

I Father, forgive them, for they know not what they do

II Woman, Behold thy Son!... Behold, thy Mother!

III Verily, I say unto you, today thou shalt be with me in Paradise

IV Eli, Eli, lama sabachthani?

V I thirst

VI It is finished

VII Father, into Thy hands I commend my Spirit

[90']

W. Kilar

J. MacMillan

Omówienie

Agata Adamczyk

„Nie jest to muzyka, lecz coś barbarzyńskiego, co wyrodziło się w rodzaj kontrapunktycznej kociej muzyki” – pisał Karl Debrois van Bruyck o *Die Kunst der Fuge* Johanna Sebastiana Bacha. Syn kompozytora – Carl Philipp Emanuel Bach – nazwał ją „środkiem zastępującym kosztowne lekcje prywatne kontrapunktu”. *Die Kunst der Fuge* zarzucano spekulatywność i chłód wynikający z abstrakcyjnych kalkulacji twórcy. Brak wskazówek, na jakim instrumencie bądź instrumentach zbiór ten powinien być wykonywany, sprawił, że dzieło uznano za czysto teoretyczne. Ale jak pisał Hector Berlioz: „Bach jest Bachem, tak jak Bóg jest Bogiem”. *Die Kunst der Fuge* to suma kontrapunktycznej wiedzy kompozytora oraz – w opinii Christoha Wolffa – wyraz Bachowskiego pragnienia prześcignięcia innych i samego siebie (czego dowodzi już sam tytuł – *Sztuka fugi*).

Zbiór ten to ostatnie dzieło Bacha. Pracę nad nim kompozytor rozpoczął rok przed śmiercią, czyli w 1749. Znane są dwie wersje kompozycji: pierwsza zawiera dwanaście fug i dwa kanony. W drugiej, wydanej w 1751 r., znalazły się dodatkowo trzy nowe fugi i dwa nowe kanony. Tam znajdujemy też słynną niedokończoną fugę (*Contrapunctus 19*), pod którą Carl Philipp Emanuel dopisał: „W momencie gdy dźwięki B-A-C-H pojawiają się w kontratemacie, kompozytor zmarł”. Każda z fug – z wyjątkiem ostatniej – opiera się na tym samym temacie w tonacji d-moll. Poddawany jest on modyfikacjom przy wykorzystaniu wszystkich znanych Bachowi zasad polifonii: zostaje odwrócony (wzdłuż osi pionowej i poziomej), rozciągnięty w czasie (dyminucja i augmentacja), nałożony na siebie (*stretto*) i połączony w najróżniejszych permutacjach z podobnymi zabiegami we wszystkich głosach (fugi są trzy- lub czterogłosowe).

Według Alberta Schweitzera niestusnie jednak twierdzono, że Bach nie skończył swego ostatniego zbioru. Zdaniem muzykologa kompozytor nie dożył jedynie zakończenia szychowania (umieszczania zapisu nutowego na miedziorycie). Ponieważ żadnego ze starszych synów nie było przy ojcu w ostatnich tygodniach jego życia, po jego śmierci kontynuowali oni owo szychowanie, nie znając wcześniejszych planów Bacha, ani nawet kolejności zawartych w zbiorze utworów. Nad trzytematyczną fugą z charakterystycznym B-A-C-H (muzyczną wizytówką) kompozytor pracował do ostatnich chwil i faktycznie nie udało mu się jej ukończyć. Synowie, przekonani,

że fuga ta jest częścią zbioru, dotaczyli ją do pozostałych utworów. Aby jednak nie pozostawiać wrażenia, że muzyka się urywa, Carl Philipp Emanuel jako zakończenie zamieścił chorał *Vor deinen Thron tret' ich* BWV 668.

Pierwsze wydanie *Die Kunst der Fuge* pojawiło się kilka miesięcy po śmierci Bacha i kosztowało cztery talarzy. Dwa lata później, w nowej okładce i z przedmową słynnego teoretyka muzyki Friedricha Wilhelma Marpurga, zbiór ukazał się na targach wielkanocnych w Lipsku. Zyskał uznanie, ale nie należał do najpopularniejszych. Do 1756 r. Carl Philipp Emanuel zdołał sprzedać zaledwie trzydzieści egzemplarzy, a otrzymane z tego tytułu dwadzieścia talarów nie pokryło kosztów druku. Rozczarowany, za cenę równoważną wartości metalu pozbył się płyt, na których wryte było ostatnie dzieło ojca.

Bez wątplenia najstynniejszą kompozycją Gregoria Allegriego jest dziewięciogłosowe *Miserere*. W dużej mierze swoją popularność zawdzięcza ono Wolfgangowi Amadeusowi Mozartowi. Jak głosi anegdota, czternastoletni muzyk sporządził z pamięci kompletną partyturę włoskiego dzieła, wcześniej wysłuchawszy go zaledwie dwukrotnie. *Miserere*, które powstało ok. 1630 r., było kompozycją przeznaczoną do wykonywania wyłącznie w Kaplicy Sykstyńskiej, jedynie w okresie Wielkiego Tygodnia. Rękopis przechowywano w archiwum Kaplicy; pod groźbą ekskomunikacji nie wolno było go wynosić, kopiować i rozpowszechniać. Tym większego znaczenia nabiera opowiadana o Mozarcie anegdota, choć według źródeł narzucony zakaz już wcześniej wielokrotnie łamano. *Miserere* opiera się na tekście jednego z psalmów pokutnych – Psalmu 51, którego autorem jest król Dawid. Tekst ten rozpoczyna oracja skierowana do Boga: „Zmiłuj się nade mną, Boże, w taskowości swojej”. Ten pokutny liryk powstał w odpowiedzi na przepowiednię proroka Natana, według której miało umrzeć najstarsze dziecko Dawida i Batszeby, poczęte z grzechu zdrady. Batszeba była żoną Uriasza Hetyty. Gdy zaszła w ciążę z Dawidem, ten doprowadził do śmierci jej małżonka.

O dziele Wojciecha Kilara *Veni Creator* Marek Moś pisał: „Ten utwór powstał w szczególnym momencie, niezwykle trudnym, chyba najtrudniejszym w życiu kompozytora. Rozmawialiśmy wielokrotnie na ten temat i on wie doskonale, że w chwilach kompletnej beznadziei, gdy los zadaje nam potężny cios, terapią jest praca”. Kompozycja powstała w 2008 r., krótko po śmierci ukochanej żony artysty. Dedykowana jest jej pamięci. Za tekst utworu postużyły słowa hymnu

do Ducha Świętego, *Veni Creator Spiritus*, przypisywanego Rabanowi Maurowi, biskupowi Moguncji z IX w. Tekst ten należy do liturgii Zielonych Świątek; bywa również wykorzystywany podczas ceremonii wyboru papieża, a także w czasie uroczystości zaślubin. W tym kontekście utwór Kilara zyskuje wymiar symboliczny. *Veni Creator* w ujęciu polskiego kompozytora ma charakter kontemplacyjny, powściągliwy, wręcz ascetyczny, inaczej, niż sugeruje pochwalna wymowa hymnu i jego zwyczajowe przeznaczenie.

Światowa premiera dzieła odbyła się 13 września 2008 r. w hiszpańskim Auditorio Palacio de Congresos podczas koncertu z muzyką do filmu *Rękopis znaleziony w Saragossie* Wojciecha Hasa (1964), który odbywał się w ramach prezentacji województwa śląskiego na Expo 2008.

Ostatnia kompozycja, którą usłyszymy tego wieczoru, to XX-wieczna, poruszająca, pasyjna kantata Jamesa MacMillana. Została napisana w 1993 r. na zamówienie telewizji BBC. Treścią *Siedmiu ostatnich słów Chrystusa na krzyżu* są, zapisane w czterech Ewangeliach, dramatyczne słowa wypowiedane przez Jezusa tuż przed śmiercią: „Ojcze przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią!”, „Niewiasto, oto syn Twój. [...] Oto Matka twoja”, „Zaprawdę, powiadam ci: Dziś ze mną będziesz w Raju”, „Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił?”, „Pragnę”, „Wykonało się!”, „Ojcze, w Two ręce powierzam ducha mego”. Słowa te są swoistym testamentem – świadectwem wybaczenia, troski, samotności, cierpienia, zwycięstwa i wreszcie zaufania Bogu; wzajemnie dopeniają się w kontekście Boskiego planu zbawienia. Wymowna, skłaniająca do głębokiej kontemplacji kompozycja MacMillana nawiązuje do dość odległych od siebie stylistyk: średnio-wiecznej i barokowej, a także zawiera, co typowe dla twórczości tego artysty, elementy szkockiego folkloru.

Andrzej Kosendiak, fot. Łukasz Rajchert

Andrzej Kosendiak

Dyrektor Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu, dyrygent i pedagog, należy do najaktywniejszych muzyków i organizatorów życia muzycznego w Polsce. Absolwent Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki Akademii Muzycznej we Wrocławiu, w 2013 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego. Wykłada na wrocławskiej Akademii Muzycznej. Zainicjował cykl wydawnictw płytowych *1000 lat muzyki we Wrocławiu*, jest pomostodawcą i kierownikiem artystycznym projektu nagrania dzieł wszystkich W. Lutostawskiego. Dzięki jego staraniom realizowany jest wspólny projekt fonograficzny P. McCreecha i Chóru NFM, obejmujący nagrania wielkich dzieł oratoryjnych. Szczególnym zainteresowaniem artysty cieszy się muzyka dawna: w 1985 r. współzałożył zespół Collegio di Musica Sacra i do dziś nim kieruje. Koncertował w wielu krajach Europy, a także w USA, występował na najbardziej prestiżowych festiwalach i w renomowanych salach koncertowych. Nagrał nieznaną dotąd dzieła z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, z Biblioteki w Strasburgu, a także płyty zawierające dzieła A.M. Bononciniego, G.G. Gorczyckiego (dwa albumy, z których pierwszy otrzymał nominację do Fryderyka, a drugi został wyróżniony Wrocławską Nagrodą Muzyczną), W.A. Mozarta, B. Pękiela i M. Mielczewskiego. Regularnie dyryguje NFM Filharmonią Wrocławską i Chórem NFM, Wrocławską Orkiestrą Barokową, Wrocław Baroque Ensemble oraz zespołami filharmonicznymi z całej Polski. W 2016 r. został laureatem Nagrody Prezydenta Wrocławia; ponadto otrzymał Dolnośląski Klucz Sukcesu w kategorii największa osobowość w promocji regionu.

Marta Niedźwiecka

Absolwentka Akademii Muzycznej we Wrocławiu (klasa klawesynu M. Czarny-Kaczmarek i A. Rupościńskiej) i Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn-Bartholdy” w Lipsku (u N. Parle’a). Brała udział w wielu kursach mistrzowskich. Artystka prowadzi szeroką działalność koncertową, zajmuje się też pracą dydaktyczną we wrocławskiej Akademii Muzycznej oraz podczas Energa Varmia Musica Academia w Lidzbarku Warmińskim. Współpracuje z takimi zespołami, jak m.in.: Wrocławska Orkiestra Barokowa, Ars Cantus, Cantores Minores Wratislavienses, Wrocław Baroque Ensemble, Fernabucco, Lody. Występowała podczas wielu festiwali: Wratislavia Cantans, Forum Musicum, Jazztopad, Bachfest Leipzig, Usedomer Musikfestival. Brała udział w nagraniach licznych płyt. Stypendystka DAAD (2008), laureatka Wrocławskiej Nagrody Muzycznej (2007) oraz VII edycji programu stypendialnego MKiDN „Młoda Polska” (2010). Kierownik artystyczny realizowanego przez NFM w ramach programu ESK Wrocław 2016 projektu „Zapomniane Miasto”.

Litewska Orkiestra Kameralna

Litewska Orkiestra Kameralna jest jedną z najbardziej cenionych na świecie orkiestr działających na Litwie. Założony w 1960 r. przez S. Sondeckisa (głównego dyrygenta i dyrektora artystycznego do 2004 r.) zespół zadebiutował z sukcesem podczas Festival International Echternach w Luksemburgu w 1976 r. Od tamtej pory orkiestra daje koncerty i występuje na festiwalach oraz podczas licznych wydarzeń muzycznych na całym świecie. Obecnie jej głównym dyrygentem i dyrektorem artystycznym jest S. Krylov. W ciągu pięciu dekad swojego istnienia Litewska Orkiestra Kameralna współpracowała z wieloma znanymi solistami, dyrygentami i chórami, z którymi dokonała ponad 100 nagrań zróżnicowanego repertuaru, a w szczególności muzyki J.S. Bacha i W.A. Mozarta. Zespół jest też znany z prawykonań utworów A. Pärtla i A. Schnittkego, którzy dedykowali mu swoje dzieła.

Litewska Orkiestra Kameralna
fot. Dimitrijus Matvejevas

Partnerem wydarzenia jest Instytut Adama Mickiewicza działający pod marką Culture.pl

Organizator:

Partner:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia, współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.